

Zelfsturend (en reflecterend) leren

Een verkenning

Kariene Mittendorff & Irene Visscher-Voerman

Januari 2024

Dit product is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek
Dossiernr: 405.20865.712

Inhoudsopgave

Waarom zelfsturend leren?	(3)
Begripsverkenning	(4-6)
Begeleiden van zelfsturing	(7-10)
Leervragen	(11-15)
Ontwerpen van onderwijs voor zelfsturing	(16-18)

Dit product is Deze productie is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.
Dossiernr: 405.20865.712

Arbeidsmarkt vraagt om zelfbewuste, 'wendbare' professionals, die een leven lang blijven leren

{ Education
isn't something
you can finish }

Zelfsturend leren

Zelfsturend vs zelfregulerend leren

(Hendriks et al., 2022)

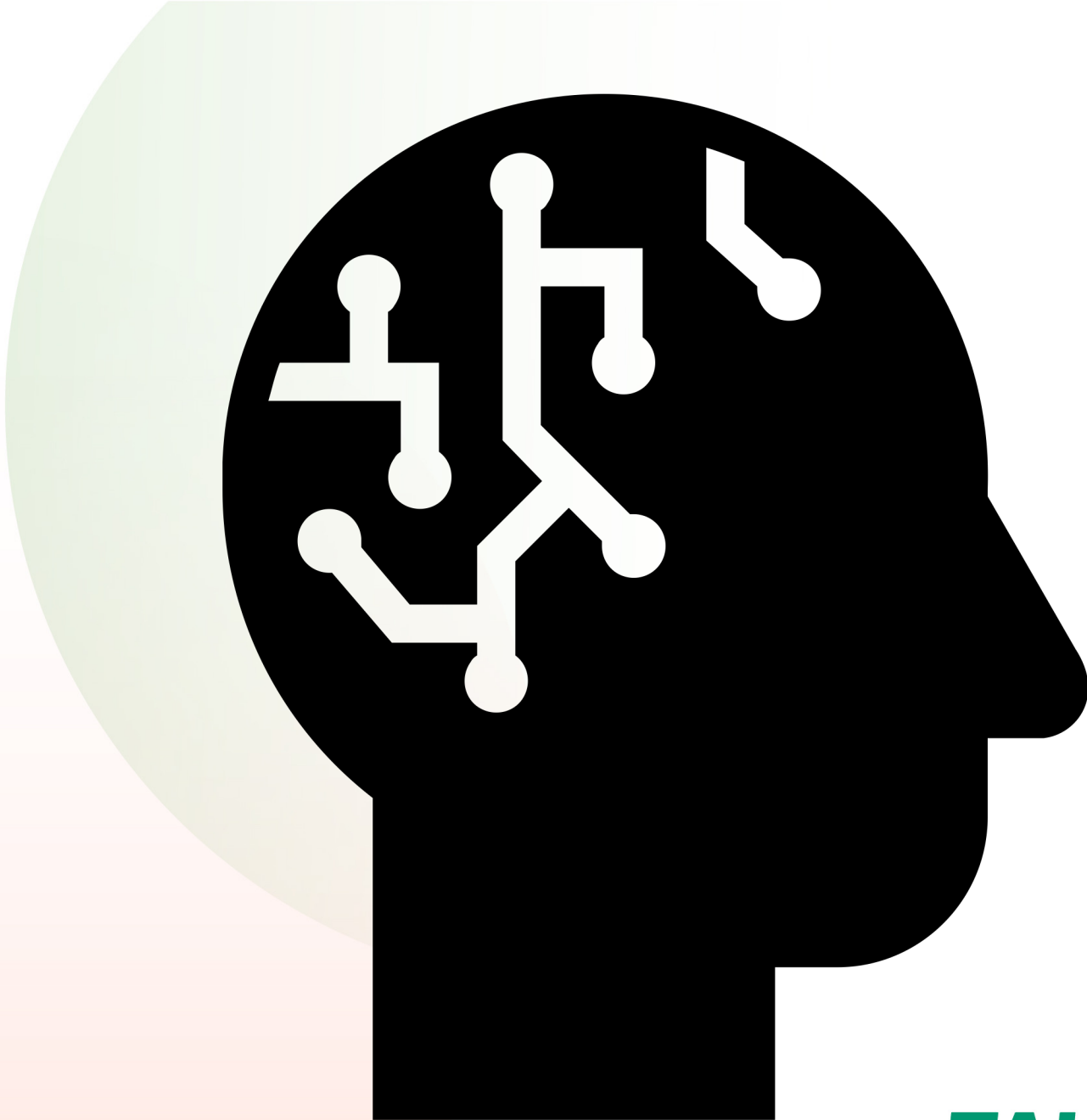
Zelfregulerend leren

- **Bij zelfregulerend leren is het de bedoeling dat studenten het leerproces zelf ter hand nemen. Hierbij hanteren studenten diverse leerstrategieën, te weten:**
  - **cognitieve leerstrategieën** (lezen, herhalen, relaties leggen),
  - **metacognitieve of regulatieve strategieën** (oriënteren, plannen, proces bewaken, bijsturen, evalueren)
  - **motivationale strategieën** (jezelf motiveren, concentreren, inspannen, waarderen).

(zie ook Voskamp et al., 2022)

**“Zelfsturend
leren kun je
niet
zelfsturend
leren”**

(Bolks & Van der Klink, 2011)

Begeleiden van zelfsturing

Zelfsturing is mogelijk vanaf jonge leeftijd, als leraren (en ouders) de leerlingen goed begeleiden. Hun gevoel van **competentie** en **autonomie** kan worden gestimuleerd door leerlingen de juiste leerstrategieën bij te brengen. Effectief daarbij is het gebruik van hints en modeling. De leerkracht biedt de leerlingen geleidelijk meer vrijheid en hij geeft procesgerichte feedback.

Wanneer de docent veel van de sturing voor zijn of haar rekening neemt, belet dat de student om zelf de regie te gaan voeren. Maar ook (te) weinig sturing door de docent is niet gunstig voor het leerproces. (Vermunt & Verloop, 1999)

Begeleiden van zelfsturing

Welk docentgedrag bevordert zelfgestuurd leren bij studenten?

- 1. Keuzes bieden** – Als studenten kunnen kiezen voor leertaken waarvan ze de waarde, het belang en de relevantie zien, werkt dat motiverend en stimuleert het de zelfstandigheid.
- 2. Instructie van leerstrategieën, gecombineerd en geïntegreerd in het curriculum** – Essentieel daarbij is dat de docent het gebruik van deze strategieën aanmoedigt door ‘hints’ te geven, voor te doen (‘modellen’) en hardop denken te stimuleren. Hierbij is aandacht gewenst voor persoonlijke overtuigingen en (mis-)opvattingen van studenten, wat betreft regulatie en metacognitie.

Begeleiden van zelfsturing

- 3. Feedback op het leerproces** – Goede docenten geven aanwijzingen en stimuleren gewenst gedrag. Het bevorderen van zelfvertrouwen en zelfstandigheid werkt veel effectiever dan feedback op het resultaat
- 4. Geleidelijk loslaten** – Een geleidelijke overgang van externe sturing (door de docent), via gedeelde sturing naar interne sturing (door de student). Hierbij worden studenten ook aangemoedigd om de leerstrategieën in nieuwe situaties toe te passen (*transfer*).

Betekenisvol leerdoelen formuleren

“Het formuleren van leerdoelen kan het beste starten vanuit een betekenisvolle situatie, bijvoorbeeld een situatie die jij hebt meegemaakt in een projectteam. Waarin je bijvoorbeeld moeite had met het geven van je eigen mening.”

(zie ook Elsman-Loeffen, 2021)

Verschillende ‘soorten’ leervragen

Opleidingsgerelateerde leervragen [dia 13]

‘Persoonlijke’ leervragen [dia 14]

Loopbaangerichte leervragen [dia 15]

(zie ook Elsman-Loeffen, 2021)

Verschillende 'soorten' leervragen

Opleidingsgerelateerde leervragen:

- Tim is net begonnen aan de opleiding, heeft hiervoor een MBO opleiding afgerond waardoor hij al kennis heeft over bijvoorbeeld bedrijfsanalyses. Hij zit in een project (vraagstuk) met andere studenten, waarbij ze ook een aantal interviews moeten doen. Zelf heeft hij nog heel erg weinig ervaring met het houden van interviews, en hij wil graag leren hoe hij dat op een goede manier kan uitvoeren.

Hiervoor is het van belang om met studenten ook goed de kerntaken/ leeruitkomsten van de opleiding door te spreken, zodat ze ook goed zien wat er verwacht wordt/ wat er geleerd zou moeten worden.

Verschillende 'soorten' leervragen

'Persoonlijke' leervragen:

- Maaïke is 2e jaars student en merkt tijdens het werken aan projecten dat ze vaak niet goed haar mening durft te geven. Er zijn altijd studenten die sneller met een antwoord klaar staan, waardoor haar inbreng minder goed wordt meegenomen. Maaïke wil graag leren hoe ze assertiever kan worden, en begint met een eerste 'persoonlijk' leerdoel om in projectvergaderingen te leren haar mening wat sneller uit te spreken.

Verschillende 'soorten' leervragen

Loopbaangerichte leervragen:

- Dave is 2^e jaars student en heeft van de verschillende projecten die hij heeft gedaan geleerd dat hij vooral geïnteresseerd is in de finance en control kant van het bedrijfsleven. Daarbij heeft hij ook veel interesse in het onderwerp duurzaamheid, en zou wel meer willen leren over hoe je die twee aspecten aan elkaar zou kunnen verbinden in een beroep of bepaalde sector. Hij wil graag leren hoe hij het onderwerp duurzaamheid een duidelijke plek kan geven in finance en business control aspecten binnen een bedrijf.

Ontwerp vragen bij inbedding van leervragen en zelfsturend leren in het curriculum

Hoe **leren** we studenten zelfgestuurd te leren (leervragen te formuleren, leerstrategieën te bedenken, die te monitoren, evalueren en weer aan te passen)?

Hoe zetten we leervragen in bij **jongere jaars vs ouderejaars**? (sommige leervragen passen bijv. iets beter bij ouderejaars, andere wat beter bij jongerejaars)

Hoe creëren we ruimte voor studenten om aan eigen leervragen te werken?

Hoe **begeleiden** we studenten bij het zelfgestuurd leren?

Aan de slag...

- Hoe kunnen we het formuleren van leervragen / het proces van zelfsturend leren) beter integreren in ons (nieuwe) onderwijs?
- Hoe kunnen we onze opdrachten daarvoor dan goed inrichten?
- Wat betekent dit voor de begeleiding?
- Wat betekent dit voor ons als docenten?

Doorgaande leerlijn rondom persoonlijke, professionele ontwikkeling

- Jaar 1: “Ik” – Wie ben ik? Wat kenmerkt mij?
- Jaar 2: “Wij” – Ik in relatie tot de ander (ook de professie/ beroep)
- Jaar 3, 4: “Het” – Ik in relatie tot de buitenwereld (ook beroepenveld) (plus relatie met SDGs)

(Huizinga, Mittendorff & Visscher-Voerman, 2024)

Referenties

- Bolks, T. & Van der Klink, M. (2011). Zelfsturing gaat niet vanzelf: Een onderzoek naar zelfsturing van PABOstudenten. *Velon, Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 32(2), 4-11.
- Elsman-Loeffen, I. (2021). *Betekenisvol formuleren van leerdoelen*. Kennisclip gedeeld op LinkedIn.
- Hendriks, R., Stapel, S., Penning, D., Smid, R. & Kappe, R. (2022). *De student aan de knoppen. 5 vragen en antwoorden rondom zelfregie bij leren*. Hogeschool Inholland: lectoraat Studiesucces.
- Huizinga, T., Mittendorff, K., & Visscher-Voerman, I. (2024). *Handreiking doorgaande leerlijn voor de ontwikkeling richting een zelfbewuste en zelfsturende professional door te werken met authentieke vraagstukken*. Saxion. www.talentsdrivenlearning.nl
- Vermunt, J.D. & Verloop, N. (1999). Congruence and friction between learning and teaching. *Learning and Instruction*, 9, 257–280.
- Voskamp, A., Kuiper, E. & Volman, M. (2022) Teaching practices for self-directed and self-regulated learning: case studies in Dutch innovative secondary schools, *Educational Studies*, 48:6, 772-789.